

Varde Videbrev (1757).

Ved Lærer *J. Hedegaard Christensen.*

Det her foreliggende Videbrev fra 1757 er fundet i Varde Magistratsarkiv. Det første i sin Art er det ikke, thi allerede fra 1631 kendes et saadant, gældende for Varde By, som findes trykt i »Bjerge og Sjøgaard: Danske Vider og Vedtægter«. Denne gamle Vide er imidlertid blevet til, eller rettere sagt nedskrevet (ingen ved, hvor længe de uskrevne Love er blevet fulgt) paa et Tidspunkt, der ligger endnu længere tilbage, nemlig 1571, hvad vi oplyses om i Fortalen, og er altsaa blot en Fornyelse af gamle Regler. Til Slut siges det udtrykkelig, at »bemelte gamle Vide (fra 1571) hermet renoverit er ved alle sinne artikler«. Efter 1631 blev den gentagne Gange »læst paa Raadhuset« til Borgerne Efterretning, sidste Gang 5. Maj 1729, og 1757 afløses den saa af det nye Videbrev.

Den gamle Vide er aabenbart blevet mindre og mindre paaagtet, og omsider har man da indset Nødvendigheden af en ny Bylov, der omhandlede Avlsbrug, Hegn, Markfred, Græsning, Kvægtøjring o. s. v. ganske anderledes udførligt. I den gamle Vide læser vi saaledes i al Korthed, at hver Mand »skal holde sin lykke ved fuld macht«, og gør han ikke det, »bøde

18 Sk. til Byen«; i den nye behandles samme Spørgsmaal i en langt fyldigere Paragraf, hvor der nøjagtigere gøres Rede for Vedligeholdelsen af Led og Diger, idet alle Forhold tages i Betragtning. Dette gentager sig ved de fleste Paragraffer. Men trods den store Forskel ses det dog tydeligt nok, at Forbilledet for de nye Regler ikke desto mindre er Videbrevet fra 1631 (1571). Nogle Steder ser man f. Eks., at en Del Paragraffer i den gamle og den nye Vide svarer til hverandre, ikke alene i Indhold, men ogsaa i Rækkefølge, saaledes 3 og 4, 16, 17 og 18 i den gamle til 3 og 4, 23, 24 og 26 i den nye.

Iøvrigt faar vi jo i stort og smaat Billedet af Tidens Smaakøbstad, endnu helt igennem en Bondeby, hvor Fællesskabet, navnlig i Markbrug og Kvægavl, men ogsaa i udstrakt Grad i mange andre Forhold, blev opfattet som en Nødvendighed for Samfundet.

Vide-Brev for Varde By.

Det er bekjendt baade af gamle og nærværende Tiders Beskaffenhed, at god Orden, Skik og Politi ikke alene holder Byer og Stæder, men endog hele Lande og Riger ved lige og god Stand; i dessens Anledning og til at haandhæve saavel den ringe og almindelige Almue, som de, der mere kan være, have vi menige Indvaanere og Borgere her i *Varde* foretaget os i Guds Navn at oprette og forfatte en bestandig Vide og Vedtægt efter de Omstændigheder, som bemeldte *Varde By* nu findes udi, og allermest for det gemene Bedste, ja derved at haandhæve og beskyærme de, som vil nøjes med Ret og Skjel, saa vel som til Afstraffelse for egenraadige og modvillige og unøjsomme Mennesker, hvilken Vide og Vedtægt følger saaledes:

1.

Alle Byens Skatter, ordinære og extraordinære, ligenes og reparteres halv paa Næring og halv paa Grund-

taxten ifølge skete Convention af 9. Oktober 1754 og samme Dato approberet af Stiftets høje Øvrighed, af de 12 anordnede Mænd i Magistratens Overværelse 4 Uger før Forfaldsdagen, og derefter paa Raadstuen i menige Borgerskabs Paahør, oplæses, hvorefter enhver til Ober-Kæmner udbetaler i seneste inden 14 Dage derefter; thi hvis ikke, skal Ober-Kæmneren uden foregaaende Forespørgsel samme hos de Modvillige og Udeblivende, ved begge Byens Under-Kæmnere og Pante-mændene, enhver i sin Rode, samme lade udpante og derforuden Strafbøderne, som skal være af hver Mark d. 2 Sk., der deles imellem Underkæmner og Pante-mændene, saaledes at enhver nyder den halve Del.

Skulde Underkæmnerne ved Udpantning imodtage Skatterne af de resterende, bliver de pligtige inden samme Dags Aften derfor at clarere til Ober-Kæmneren, og hvis Pant, i saa Fald tages, bliver indsat paa Raadstuen, som staar til Løsning i 14 Dage, og naar Tiden er expireret, bliver Pantet ved offentlig Auction bortsolgt, og derfor udbringende Penge til Ober-Kæmneren betales, som derfor til alle vedkommende gør Rigtighed, siden det som sælges, strax paa Auctions-Stedet betales.

2.

Byens *Volddiger* og *Lykke*¹⁾ for Byen, som nu efter enhver Grundtaxter afdelet og vedtaget, bør enhver forsvarlig at vedligeholde, i manglende Fald, naar Ober-Kæmneren derom erindrer, og vedkommende ikke sætter sin Anpart i forsvarlig Stand inden en vis Tid af 4 a 6 Dage, betales i Mulct 1 Mark d., og ellers Arbejdet aparte paa den Skyldiges Regning af Ober-Kæmneren bliver besørget og istandsat. — Over samme Byens *Volddiger*, *Mester Nielses Toftdige* eller andre uvedkommende *Lykker*, maa ingen Overløben eller Gangstier være, hvormed Oberkæmneren tilligemed Under-Kæmneren og Markmanden samt Byens Tjenere har nøje Indsigt; hvem som da herimod betrædes, enten gamle eller unge Personer, betaler i

¹⁾ Lykke o: Lukke.

Mulct 8 Sk., hvoraf Ober-Kæmneren nyder den halve Del, og Angiveren den anden halve Del; ligesaa bliver enhver pligtig, som i Lod er samlet, og hvor Diglykke falder, at vedligeholde sin Andel i rette Tid, og naar Lykken skal aabnes, i Særdeleshed for Mester Nielses Toft, for Kornet deraf at hjemføre eller og i Pløjningstiden, sker det hvor samme af gammel Tid har været, nemlig paa det *nordre Dige*, som løber med Enden til Kjæret, hvilken de lodtagne i samme Fald igien til fælles oplukker, eller og et Led stændig¹⁾ for Kiørse-len derfor at holde, og hvis Steder dertil maatte behøves, tages herfor i *Vester Kjæret*, dog ikke hvor der er grøn Jord, men hvor mindst kan være til Skade for Græsningen, hvormed Ober-Kæmneren haver Indseende. Iøvrigt skal Ober-Kæmneren betidelig om Aaret, eller naar bedst beqvemmer sig, for saa vidt Byens almindelige Arbejde angaar, o: udi Kjæret Veje, Vaaser²⁾ og deslige, saa vidt Varde Byes Mark sig strækker, besørge forsvarlig istandsat, hvortil lejes behøvende Folk og Vogne, naar og saa ofte behøves; men førend han sligt foretager, skal han melde det for Magistraten, som da udnævner 4 af de 12 Mænd, der samme tager i Øjesyn, saavel før som og naar Arbejdet er forrettet, og tillige samme Tid for bemeldte 4 Mænd fremviser Regning, hvor meget derpaa er anvendt; hvilken Bekostning efter Billighed og Skjønsomhed igjen bliver godtgjort ved hans aflæggende Regnskab.

3.

Ober- og Underkæmnere, som paa Byens Vegne noget have at forrette, eller i dens Ærinde fremkommer, saavel som Byens Tjenere, maa ikke uhøflig begges, ligesom de og paalægges at komme til Borgerskabet med skikkelige Ord og Adfærd; thi om anderledes paa enten af Siderne befindes, betaler den skyldige til de fattige 1 Mk., som straks udpantes; men om Sagen befindes ærerørige og nærgaaende, an-

¹⁾ stændig o: stadig.

²⁾ Vaase (el. Vase) o: indkastet Vej.

drages sligt Magistraten til Afstraffelse efter lovlig Omgang.

4.

Ingen, som er ansat til nogen Byens Bestilling, og i Særdeleshed Brand-Inspecteurerne og Straalemesteren, samt Ober- og Underkæmnerne, maa udreise lang eller kort Tid af Byen, uden det Magistraten andrages, som da i den Udreisendes Sted, naar han lovlig Ærinde haver, kunde foranstalte en anden imidlertid til sammes Betjening for billig Betaling; hvo herimod gjør, betaler 1. Gang 1 Mark til Byen og siden dobbelt for hver Gang sligt efterlades.

5.

Byens Markjorder, som nu bestandig bliver i 8 Tægter, indtages til Sæd og Græs paa følgende Maade, hvilken enhver med deres Creaturer kan afgræsse eller hegne til Afslet; og maa ingen ved saadan Tyren med deres Creaturer komme andre for nær, hvorforre enhver maa beflicte sig paa gode og stærke Tyrer, at de ej beskadige anden Mands Græsning. Skulde ellers nogen befindes forsætlig at tyre over Reen paa anden Mands Ager, bøde til Agerens Ejere 1 Mk. dansk og til Markmanden 2 Sk. for hver Gang sligt bevislig findes, og for de løse Creature, som findes i disse Tægter, og ej er tyred 1 Mark til Byen og 1 Sk. til Markmanden; saa bliver og enhver pligtig at søge den rette og nærmeste Vej til deres Agere og ikke overfare Tægterne, ligesom og at sammenkoble deres Creature til og fra Græsningen under anførte Straf; dog menes ej herunder, om et Høved i Varme og Beesevejrligt slog sig løs imod Ejerens Villie, naar den straks igien paagribes eller hiemledes. — Hvilke tvende Tægter uden nogen Fællig hegnes indtil den 11. Julii ifølge forbeholdte Conventions 2. Post, da den første Tægte løs-gives til Byens almindelige Hjord og Overdrivt. Fra den Tid tillades det Indbyggerne, om de vil, at tyre deres Heste i den yderste fælles Tægte, Kjørerne har haft, hvor de vil, som de kan afgræsse de Levninger og Busker, som Kjørerne levner og ikke vil æde, mens

den anden Tægte hegnes saalænge, indtil 3. Kjerne¹⁾ Rug er indavlet; og saasnart 2. Kjern Rug er inde, nyder Hjorden 3. Kjerv Stubberne, saavel som og naar Møgeds-Rugen²⁾ er inde, nyder Hjorden ligeledes 2. Kjerv-Stubber, saa forholdes det og med Møgets-Rug-Stubberne, men Byg-Stubberne forbeholdes altid efter Høsten til Hestene, og naar da Hjorden nyder saadan Overdrift, beholder Faarene den ene grønne Tægte. — I Korn-Høstens Tid maa ikke have flere Heste med paa Stubberne, end som for Høstfolkene at udføre behøves; dog skal enhver være pligtig at tyre paa sin egen Ager og ikke overtyre paa andres, men ingen maa have deres Heste paa Stubbene om Nattetider, før end alt Kornet af Tægten er inde, ligesom og at ingen maa have kløvet Creaturene med sig paa Stubberne i Høstens Tid; hvo herimod gjør, betaler af hver Hest eller Creatur 4 Sk. til Byen og til Markmanden 1 Sk., foruden at erstatte Skaden, om nogen i saa Fald forøves.

6.

Under en almindelig Hjord følger de unge Stude-Creaturer, som er et Aar efter de har været Kalve, og maa de ej længere følge Hjorden, hverken Foraar eller Sommer eller Efterhøst, paa det de ej skal beskadige Kjernerne, men maa paa andre Steder hensesættes i Græs; hvem herimod dette betrædes, betaler til Byen af hvert Stykke hver Gang 8 Sk. og Markmanden 1 Sk.; ej heller maa nogen af Byens Indvaanere indtage nogen fremmede eller Udenbyes-Creaturer paa Græsning under 2 Rdl. Straf af hvert Stykke, hvormed Ober-Kæmneren skal have nøje Indsigt, ligesaa skal og være forbuden, at de, som slagte til Falhold her i Byen, ikke maa indføre deres Slagtehoveder paa Byens Græsning, men straks være pligtig samme at slagte,

1) Kjerv o: Aarsafgrøde af en Mark, og navnlig som her indenfor et fleraarigt Vang- eller Sædkifte.

2) Møgeds-Rugen o: muligvis en tredie Aars Afgrøde, altsaa: to Aar uden Gødning og derefter tredie Aar med Gødning (Møg). At der et Sted staar »Møgeds-«, et andet Sted »Møgets-«, beror jo kun paa Skrivers Ukyndighed i Sproget.

naar de dem fra Sælgeren afhenter, men herunder forstaas ikke, om de kjøber noget af Byens Indvaanere, som har sin Frihed; befindes nogen herimod, bøde for hvert Stk. hver Gang 8 Sk., hvilke 3 Strafbøder bliver Byen beregnet til Indtægt, dog skal Ober-Kæmneren deraf nyde $\frac{1}{3}$ Del for dermed des nøjere at have Indseende. Skulde ellers nogen ville holde Stude i Foraar eller Efterhøst, bliver det dennem ikke tilladt at holde anden Steds end i *Tegllade Kiær, Saufkiær, Vikjær Hede* og deslige Steder; thi i Vester-Kiæret er det Byens almindelige Ko-Hjord til Skade.

7.

Uanset en Del af Byens Indvaanere lader tyre deres Creature, saa betaler dog enhver uden Forskjel af hvert Høved de har, Hyrderne deres accorderede Løn, ligesom og ved Omgangen rigtig mader¹⁾ af saa mange, som haves, enten de følger Hiorden eller ej, hvilket udi Hyrdernes Bog rigtig afskrives ved datum, og om anderledes befindes, da at bøde til Byen 1. Gang 1 Mark og siden dobbelt. Hyrderne skal og være pligtig at angive, hvo ikke rettelig mader, og gjør de samme ikke oprigtig, bør de derfor at straffes, og derforuden bøde hver Gang 1 Mark til Byen. Iligemaade forholdes det og med Faarehyrderne samt og hvo der urettelig mader, men af de med Hjorden tilladte Ungnøder mades ej, dog betales Lønne. — Ingen maa tyre Faarene i Fredetægterne længere end Lammene kan eragtes at følge Hiorden, med mindre de og vil hefte Lammene, ligesom og de, der holder Veddere eller Gielde-Vædere i Tyre, forpligtes at holde dem i forsvarlig Hefte, under Straf af 4 Sk. Stk., og ganske ikke nogen Tid at tyre paa Kotyrevolden under Straf af hvert Faarehøved første Gang 1 Sk. og siden dobbelt; men skulde nogen befindes at gaa løse, som i dette Foraar sket er, og paa Rugen saavel som paa Fredetægterne, betales af Stk. 4 Sk., ligesom de ikke heller maa tyres over Broen og under Kornet under sidstmeldte Straf.

¹⁾ mader o: giver Hyrden Kost.

8.

Ko-Hyrderne lejes fra den 1. April til Skt. Mortensdag, og samme Aars-Tid uddrives med Kvæget, om det er fornøden, fra hvilken Tid og Madningen tager sin Begyndelse, ligesom og Faarehyrderne lejes fra 1. April til Skt. Mortensdag, da alle, som have Faar om Vinter, Foraar eller Efterhøst paa Byens Mark, skal være pligtige at lønne og made Hyrderne, enten de om Sommeren udsættes fra Byen eller der forbliver, da der makes i Omgangen en Hyrde af hvert Faar 4 à 6 Sk. i høieste i Madpenge, ellers deres Kost 1 Dag; af Ronnevæder makes ikke, men vel at lønne deraf. Saa driver og Hyrderne betidelig med Kvæget og Faarene, eller stande derfor til Rette, naar paaankes, ja, bøde 4 Sk. hver Gang; ligesom de og i Marken af Kæmnerne tilholdes at lade Hiorden vel uddrive fra hinanden, og ej for Mageligheds Skyld holde det i en Samling, og maa ingen, førend Hiorden tuder, uddrive sine Kjører af Byen, ikke heller forinden udlade dem paa Gaden, men naar de udlades for Hyrden, bør han og svare til dem og føre dem i Byen igien; befindes nogen herimod, betaler i Mulct af hvert Stk. 4 Sk. til Byen 1. Gang og anden Gang dobbelt. Dersom Hyrderne af Had eller Ondskab med skadelig Hug og Slag omgaas nogen Mands Creaturer utilbørlig, erstatte de Skaden, men om nogen Creature kommer i Bløde, og de ikke selv kan redde det, eller i anden Maade fandtes brøstfældig, da at give Ejeren det straks til Kiende. — Faarehyrderne bør og være ansvarlig til Faarene og Lammene, at de rigtig kommer i Byen igien, eller om nogen borte bliver, om det bevislig befindes, at samme sker af Modvillighed eller og for deres Forsømmelse, da samme at betale.

9.

Ingen Bukke eller Gjeder maa nogen Sinde findes paa Byens Mark, ikke heller maa Faarene gaa længere paa Heste- eller Ko-Tyrevold end til 8 Dage før Majdag. Dog udlægges til Faarene fra Majdag af Fælles-Tægten nogen Ager-Græsning som af Ober-Kæmneren med

nogle af de 12 Mænds Overværelse, som dette Aar tager sin Begyndelse, og ellers hvert Aar bliver udvist og afpælet; ingen maa heller udslaa deres Faar, før Hyrden tuder i eller for samme Gade, og maa ej heller de, som boer næst ved Portene, drive deres Faar eller Creaturer med anden Omvei end lige for Hyrden, hvor han tuder og driver, under Straf 4 Sk. til Byen; og ej heller maa nogen holde sær Hiord med Faarene.

10.

De fremmede, som kommer her til Marked, og behøver Græs til deres Heste, anviser Ober-Kæmneren det Sted, som er Byen mindst til Skade, og befaler Markmanden at dermed have saadan Indseende, at de ikke beskadiger nogen Mands Græsning eller Korn, hvilket, om saa sker, selv skal være ansvarlig til, ifald Klage derover indkommer, da han hver Gang i Mulct bør betale af Stykket 4 Sk., ellers betales af hvert Par saadanne Heste for hvert Døgn 4 Sk. til Markmanden, men i Engene maa de ikke komme enten Foraar eller Høst under Mulct af 4 Sk. Stk., som Markmanden betaler, om han dem indsætter.

11.

Markmanden, som bliver lejet, antager sin Tjeneste at have Opsyn med Marken fra 1. April og indtil Alle Helgens Dag, og ved hans Antagelse forelægger Ober-Kæmneren ham alle de Pligter, denne Vide hannem tilholder at efterkomme; imidlertid bliver Markmanden forbunden ikke i nogen Maade fra hans Tjenes Tiltrædelse og til den endes gaa i nogens Arbejde, men tilbindes at opagte Marken og Kornet, saavel Dag som Nat; befindes han herimod, forkorter han i hans Løn 1. Gang 1 Mk., anden Gang 2 Mk. og siden dobbelt; og paa det han des bedre kan subsistere, nyder han ordinaire for hvert Hoved eller Hest, liden eller stor, som findes paa de forbudne Steder, eller gaa løse uden Tyre, hvor de ikke bør, 2 Sk. Ligesaa bør han og at have nøje Indseende med fremmede Reisende eller Grydermænds Heste, som Nat eller Dag findes paa

Marken, hvorfor han nyder af hvert Par Heste 8 Sk., og ellers betaler de Antrufne en Mark til Byen; men uden Byes Møllegiester, som søger Vermøllen, tillades dem at bede paa Rendebanen den Stund de lade deres Korn male, dog ej paa længere Distance end fra Vermøllen af og indtil Byen, hvor en stændig derved bliver at have Opsyn. Byens Indvaanere tillades det vel i fornøden Tilfælde at bede og græsse paa Adelvejen norden Byen og Møllen, og hvor der er nogen besynderlig Distance imellem Kornet, dog saa at Ejerne er derhos; thi ellers skal Markmanden hjembringe det i Byens Gjemme, og betales da af Stk. 2 Sk., men findes det paa saadanne Steder om Natten, da ligesaa indtages og betales af Stk. 8 Sk. til Byen og 2 Sk. til Markmanden, enten Ejeren er derhos eller ikke. Skulde ellers Markmanden foraarsage nogen Creatur løsslaet af sin Tyre for derved selv at profitere, og det ham skjelligt kan overbevises, straffes han af Ober-Kæmneren og derforuden bøde eller kortes af hans Løn 4 Mk.

Dersom nogen med Gevalt fratager Markmanden de foranførte (-meldte) og paa utilladelige Steder opbringende Creaturer, straffes de derfor efter Sagens Beskaffenhed og i Følge Lands Lov og Ret. Til Markmanden lader Ober-Kæmneren ved Philippi Jacobi Dag oprette et Hus i den beqvemmeste Tægte.

12.

Skulde nogen fordriste sig enten selv eller ved andre at udtage nogen Creatur af Byens Gjemme, skal Markmanden være pligtig saadan Ulov straks at angive for Ober-Kæmneren, som derfor søger den skyldige, og anses efter Lovens Pag. 957 Art. 4; foruden betaler af hvert Stk. 2 Mk., der alt bør byen at være hjemfalden, naar den bevislige Omkostning, som derved aarsages, først fradrages og Markmanden hans Andel.

13.

Hvem der har saa megen grøn Jord imellem Kornet, som til fuld Tyreslag, der eragtes for 6 Faune eller 18

Alen til begge Sider og de dertil kan have saadan Indfart, at andre deres Korn og Græs kan være ubeskadiget, maa benytte sig deraf med Tyren om Dagen, men ej om Natten, og endda forpligtes de at holde een stændig derved at opagte samme. Dermed skal Markmanden have nøje Indseende, at saadan Varetægt sker, thi i vidrige Fald skal Markmanden indsette det i Byens Gjemme, enten de ere løse eller tyret, og da betaler den Skyldige 1. Gang 4 Sk., anden Gang dobbelt til Byen, foruden 1 Sk. af hvert Stk. til Markmanden; men de, som ej har saadan Tilfart, til deres Agre, eller saa meget grøn Jord imellem Kornet til saadan en Tyreslag, som oven er meldt, maa ingenlunde tyre, men vel at slaa og aule Hø; ej heller maa tyre for Ager-Enderne, egne eller andres, mindre græsse derfor med sær Hjord; hvo herimod gjør, bøde 2 Mk. til Byen for hver Creatur og desuden at betale Skaden. Ligesom ingen maa græsse eller tyre deres Bæster i Byens Vester-Kær i Foraaret, Kjøerne til Skade, men vel udi Engbjergningstid og Efteraaret. *Lunderup Bønderes Heste*, som den Tid blive Natten over, bør Markmanden nøje iagttage, og alle dem, som findes løse, bringe i Byens Gjemme, da deraf betales til Byen 8 Sk. Stk. og 2 Sk. til Markmanden, før de udelades.

14.

Mane-Tørve¹⁾ eller Sadder²⁾ maa ej graves imellem Tægterne, men paa de Steder, som ej er til Skade for Byens Græsning saasom i Tegllade Kjær eller andensteds udi Heden, som enhver til sin egen Brug har nødig; skulde nogen paa forbudne Steder antræffes, saasom i Vester Kjær (uden for saavidt den 2. Post tillader) eller nogen Steds inden Varde Byes Ager-Mark at grave Man-Tørve eller Sadder paa grøn Jord, bliver pantet for hvert Læs 8 Sk. dsk.

15.

Hvilken Borgermand, som fra Magistraten ved Byens Tjenere bliver advaret at møde til Raadstue eller andre

¹⁾ Mane-Tørve (el. Møne-T.) o: Tørve til at mønne Hustage med.

²⁾ Sadder o: Græstørve.

Byens Forretninger, der uden lovlig Forfald udebliver og helst naar noget særdeles forefalder, betaler udi Mulct hver Gang saa sker 2 Mk. dansk til Byen.

16.

Naar Faarehjorden udi Byen indkommer, maa ingen enten gl. eller ung understaa sig at findes paa Gaden eller over deres Fortog for samme at hindre udi dets fri Gang (?), hvilket Underkæmnerne dermed skal have nøje Indseende og strax for Ober-Kæmneren det tilkiendegive; skulde nogen befindes herimod at gjøre, nyder Underkæmnerne, Vægter eller andre Angivere, for hver Person, som herudi forser sig, 4 Sk., som fra den Skyldige strax udpantes, i Fald mindelig Betaling ej sker, dog bør de at begegne enhver med Sagtmodighed og Høflighed.

17.

Ingen maa understaa sig at lægge Møg eller anden Urenlighed paa Gaden, mens enhver at være pligtig at holde sine Fortog og Gader reene, og maa saadan Rengjøren i mindste ske af enhver paa Løverdage og ellers næste Søgnedag for hver indfaldende andre hellige Dage, eller de efterladende at bøde for hver Gang 4 Sk. Saa skal og enhver ifølge Brandordningens Formelding sætte Vand i Karre eller Tønder for deres Døre, naar de derom fra Brand-Inspecteuren bliver advaret, og dog ej mindre Kar eller Tønde end 4 Spandefulde Vand under Mulct hver Gang saadan Forsømmelse sker efter Brandordningens Sigende.

18.

Hvo som uden foregaaende Tilladelse af Magistraten eller deres skrivtlige Bevis huser eller logerer nogen Fremmede, som ikke er bekiendt for skikkelig, skal betale udi Mulct for hver Person Nat og Dag 3 Mk. til Byen og 4 Sk. til Byens Tjenere.

19.

Naar nogen død Creature findes enten i Byen eller paa dens Mark, eller og Helmesser, som dels Indvaa-

nere hver Efterhøst lader afskinde, og siden unedkast lader henlægge, skal begge derfor straffes efter Hans Majestæts derom udgangne Forordning.

20.

Ingen maa pløje nogen Steds ved Vejene grøn Jord eller nogen Vej indtage; thi Vejene bør være dobbelt vide igjennem Byens Agermark, hvor Landevejen eller andre almindelige Veje med Hø, Korn, Klyne, Ler og anden Kjørsel falder; og hvor saadanne dobbelte Veje nu ej findes, skal de dette Aar, saa snart Kornet er inde, paa alle Sider af Byen udlægges, lad være de ej tilforn har været, hvormed Ober-Kæmneren særdeles skal paadrive, at samme i nogle af de 12 Mænds Overværelse kan vorde eftersat, og derefter istandsat, som dog mager det saaledes, at Vejene, hvor indfalder, ej udlægges af een Mands Side-Ager, men af Lods-Ejernes Ager-Ender, som anstøder til saadanne Veje; kan de ellers eragte og skiønne eller bevise, at slige berørte Veje siden Markens Omdeling er vorden indpløjet, bør de igen udlægges; ikke heller maa nogen lade opkaste Sand udi nogen Mands Agerende, under Vold eller ved Vejene, og i Særdeleshed paa Rendebanen eller saakaldede Adelvej¹⁾ langs ud til Heden, som hidindtil skeed er, ihvorvel samme forhen ganske stricte har været forbuden; skulde nogen understaa sig endnu efterdags med saadanne uforsvarlige Huller paa berørte Steder at lade opkaste, enten selv, deres Børn eller Tjenestefolk, i hvor lidet det end er (dog ikke hermed ment, om nogen vil afkaste for og paa sine Agre for ulovlig Kjørsel derpaa at hindre), bøde Husbonden for sig selv og sine derfor i Mulct for hver Person 4 Mk. til Byen og til Angiveren 8 Sk., foruden den deraf flydende Skade, som desformedelst kunde foraarsages, at erstatte, ligesom og at Ober-Kæmneren nu strax lader jevne og sleife alle slige opkastede Huller og Underkæmnerne dermed efterdags have nøje Opsigt; saa maa ej heller nogen omgrave grøn Jord i eller uden Byen efter Orm til at tatte eller fiske med

¹⁾ Adelvej σ : Hoved- el. almindelig Vej.

under den ovenførte Straf, naar det for noget til Skade kan eragtes enten for Byen i Almindelighed eller enhver i Særdeleshed.

21.

Ober-Kæmneren, som Magistraten aarligen anordner, skal være pligtig at oppebærge og imodtage ej alene Byens Skatter, men endog alle andre Byens Indtrader, af hvad Navn nævnes kan, saasom Broens Afgift, Accise, Jordeskyld Ejendommens bortleiertes Afgifter, som Underkæmnerne tilforn har haft, og ved hvert Aars Philippi Jacobi Dag stilles til Auction med videre, hvad Byen tilkommer Indtægt af, der alt bør og skal findes i hvert Aars afliggende Regnskab tydelig forklaret, førend det aflægges, og efter at saadant skeed er, skal samme revideres af Byens 12 Mænd inden 8 Dage, under Mulct af 1 Mk., til Magistratens Approbation eller Deres Successor og endelig paa Raadstuen for menige Borger skal oplæses. Samme hans forfattede Regnskab indleveres ved Aarets Udgang til Magistraten in duplo under sin Haand, eller saa snart paaæskes, under Mulct af 4 Mk. dsk. for hver Uge, det længere udebliver efter Paaeskning.

22.

Ober-Kæmneren lader paa Byens Bekostning reparere, hvad fornødentlig maatte forefalde Byen vedkommende, efter Magistratens Ordre; men naar nogen betydelig Reparation forefalder, haver han det for Magistraten og de 12 Mænd skriftlig at forestille, paa hvad Maade sligt menagerligt kan ske, for at indhente deres Approbation og Resolution.

23.

Saa snart Rugsæden er lagt og opløben, maa hverken Heste eller andre løse Creaturer findes paa Rugsæden, at samme ej nedtrampes, og desaarsag som i 11. Post er meldt, lejes Markmanden aarlig at forblive i sin Tjeneste til Alle Helgens Dag, som dermed har Opsyn og indtager i Byens Gjemme, hvis i saa Fald træffes, og nyder han af hvert Creatur eller Hest 1 Sk.

24.

Naar Kornhøsten tilstunder, skal 6 af de vittigste Mænd, som har nogen betydelig Udsæd, sætte Høstdagen betimelig, og naar en har ophøst i een Tægte, skal den ikke formenes at høste i den 2den og 3die Tægte, ligesom enhver selv finder for godt; disse Mænd bliver af Magistraten i Raadstue-Protocollen aarlig udnævnet.

25.

Reenene imellem enhvers Agre, som er vedtagen, skal bestandig holdes vedlige, saaledes, at enhver fra sin Side udlægger fuldkommen $\frac{1}{2}$ Fure, saa at Renen kan være tilstrækkelig en god Plovfure bred; og skulde nogen befindes at henpløje Renen eller ikke vil udlægge sin Del, haver Reensmanden saadant for Magistraten at tilkiendegive, da sligt bliver afstraffet efter befindende Beskaffenhed. Befindes og kan bevises, at de, som har Andeter eller Hvodums Agre,¹⁾ at henpløje af nogen eller alles paa stødende Agerende, skal han udlægge det fra sig igen, og desuden betale i Mulct 2 Mk. og til Byen 2 Mk. samt erstatte Syn og Omkostning.

26.

Alle de herudi benævnte Bøder bliver at udpante ved Underkæmnerne og Pantemændene, som tilforn er meldet, som Ober-Kæmneren ved hvert Aars Udgang for Bøderne gjør Rigtighed. Og paa det han des mere skal være aarvaagen til at opagte sin Pligt saavel med Underkæmnerne som de Modvillige og de udi denne Vide skyldige, ligesom og tilse, at alle Ting efter denne Vides Vedtægt kan blive i Almindelighed efterlevet, skal han nyde 1 Mk. af hver Sldr. og begge Underkæmnerne lige saa meget, efter at Omkostningerne er fradraget, i Fald noget ved Proces skulde indsøges, som hannem udi hans for Byens Indtægter og Udgifter indleverede Regnskab skal blive godtgjort, foruden de 4 Rdl., som hannem efter Sædvane er tilladt.

¹⁾ Foragre til Plovvending.

27.

Sten-broerne her i Byens Gader for hver sin Grund bør vedligeholdes og isfandsættes, hvor Brøst findes under 1 Marks Straf for hver Dags Forsømmelse, fra den Tid af, de derom er advaret og tilsagt; ligeledes bør og (saa snart ske kan) ligges Stenbro saavel som og paa de Steder, hvor Byen til fælles bør ligge; til den Ende haver Ober-Kæmneren at lade desens Brøst-fældighed efterse hvert Aars Michaeli.

28.

Hvis Hedejord, som til Tægternes Forbedring i Lodder er udlagt, maa ingen understaa sig enten at grave Tørv, Sadder eller slaa Lyng uden paa sin egen Andel under Mulct af 1 Mk. dansk til Ejeren for hver Læs eller, om det ikke er udloddet, at betales til hele Lods-ejerne, ligesom og hvis deraf er eller bliver opbrudt skal udlægges til Græsning, naar disse Tægter bliver til Græsning udlagt.

29.

Det staar enhver frit for at saa Boghvede i 2den Kjærv Rug-Tægte, hvilke da til Indbjergningens Tid vedbørlig saavel som andet Korn bør hegnes og fredes, indtil det kan tjene at føre hjem; imidlertid bør den, som enten saar Boghvede eller Havre i 2den eller 3die Kjærv Tægter vende paa deres egen Jord med Ploven, at ikke andre paa deres vedliggende besaaede Rugland enten med Indkjørsel eller Plovsvendinger faaer Skade, under Skadens Betaling efter uvildige Mænds Sigende og derforuden betale i Mulct 8 Sk. til Byen.

30.

Ingen Svin maa findes løse uden Byens Porte; og saa snart samme befindes, indtages den af Markmanden i Byens Gjemme, som derfor nyder af hver Stykke 1 Sk. dsk. og for de ukrøgede¹⁾, som findes paa Gaden, 4 Sk. og derforuden betaler Ejeren hvad Skade de gjør efter Mænds Skiønsomhed; og om nogen skulde ud-

¹⁾ ukrøget $\varnothing$: uden Krog i Trynen (for at hindre dem i at rode i Jorden).

sætte sine Svin i Tyre uden Porten paa Vejene, bør de være ansvarlige for, hvad Skade derved foraarsages, ligesom de og skal være krøget under foranførte Straf.

31.

Sær Hjord med nogen Slags Creature enten Foraar, Sommer eller Efterhøst maa ingen holde, uden forsaa-vidt og paa Steder, som i den 6. Post meldet er, men hver Slags at følge sin Hjord og Hyrde, under Mulct af hver Stykke liden eller stor 8 Sk. til Byen.

32.

Markmanden og Ko-Hyrden, som fremmed her indkommer, tillades hver at have en Ko, men ej flere, paa Byens fælles Græs, fri for Maden og Hyrdeløn, men ingenlunde at have den paa sær Græs enten paa Veje eller andensteds i Tyre under Straf, hver Gang maatte befindes, 1 Mk. dansk af hvert Stk. til Byen.

33.

8 Dage før Philippi Jacobi Dag¹⁾ bliver de Tægter, som til sær Tyren udlægges, fritagen for fælles Overdrift, baade for Ko- og Faarehjorden.

34.

Ober-Kæmneren skal tilholde Underkæmnerne, at de flittig haver Opsyn med Byens Hede og Mark baade Sønden, Vesten og Norden Byen, at de paastødende Landsby-Beboere ikke egenraadig begaar nogen Indgreb, hvilket, naar sker, have de det for Ober-Kæmneren at tilkjendegive; og paa det de dermed des nøjere opagter samme, skal Ober-Kæmneren nyde $\frac{1}{3}$ Del af hvis Strafbøder som i slige Tilfælde falde og Underkæmneren $\frac{1}{3}$ Del samt Byen $\frac{1}{3}$ Del; saa skal Underkæmnerne og være pligtig hver Gang de tilsiges af Ober-Kæmneren at gjøre deres Embede, som de af ham bliver befalet til, baade i Heden og anden Steds i Byen og uden for, under Mulct, hver Gang de udebliver eller ikke skaffer en anden beqvem i deres Sted, af 1 Mk. til Byen.

¹⁾ Philippi Jacobi Dag $\approx$: 1. Maj.

35.

Og som det ikke eragtes tjenlig for Byen i Almindelighed, at Byens Tyre skal følge Hjorden, saa bliver aarlig udvist af Fælles Tægterne ved 4 af Byens 12 Mænd saa meget, som de forsvarlig kan græsses paa, og af Ejeren holdes i Tyre. — Den, som sig paatager at holde til Byens Kjøer erfordrende 2 Tyre, skal om Vinteren og alle Tider holde dem i forsvarlig og brugende Stand, og saasnart paaankes, en anden igien at forskaffe, hvorimod enhver af Byens Indvaanere pligtig skal være at betale af hver Ko, han haver ved Philippi Jacobi Dag, 6 Sk. uanset de løber eller ej.

36.

Ingen efter dette Aar, som sidder i Lejehus, maa holde flere Heste eller andre kløvet Creature paa Græs om Sommeren, end som de om Vinteren holde paa Foder, og til den Ende skal Ober-Kæmneren hvert Aars Alle-Helgens Dag efterse og antegne, hvor meget enhver paa Vinter-Foer har opsat, hvilken Antegning skal være ham til Efterretning i Foraaret.

37.

Dersom Markmanden befindes at colludere og se igiennem Fingre med nogen, eller og forsømmer hans Pligt enten Dag eller Nat, eller og efterlader hvis han af Ober-Kæmneren efter denne Vide og Vedtægt bliver befaleet, betaler han hvis Skade desformedelst bliver foraarsaget, og derforuden bøde til Byen hver Gang 1 Mark dansk.

38.

Naar nogen af Byens Indvaanere efter dette Aar lejer nogen udenbys Mand til at grave sine Tørv eller slaa sin Lyng paa *Varde Bys Hede*, saasom af *Toftnis*, *Gjellerup* og *Hyllerslef*, tager Ejeren det strax i Øjesyn paa Heden, naar de er gravet eller slagen, paa det Bønderne ikke noget selv hjembringe. — Skulde ellers nogen understaa sig enten ved Accord eller i andre Maader at indhjemle nogen udenbys boende at bjerge Tørv eller Lyng paa Byens Hede, betaler de af hvert Læs, naar befindes, 2 Mk. dansk til Byen.

39.

Ingen maa omgrave noget grøn Jord paa *Ahrenberg*, ikke heller udkaste nogen døde Faar eller andre Creature, men samme forsvarlig strax at nedkaste i Sandbankerne under Mulct 8 Sk., hvo herimod maatte findes, for hver Gang.

40.

De grønne Dale Østen Byen, saasom *Corsdall*, *Thomas Hach*, *Lundahl* og *Møllegrovten*, item *Skouboedal*, *Partboe Mølledam* samt videre, som aarlig bortlejes til Byens Nytte, skal have lige saa god Frede og Frihed, saa længe der enten er Korn i Tægterne eller Frede-Græs i de 2 Nylands-Tægter; findes nogen derudi i Hegnings-Tiden enten at tyre eller græsse, betaler af hvert Creatur 8 Sk. til Byen, 2 Sk. til Markmanden og derforuden betale Skaden til den lejende efter Mænds Skjønsmhed.

At forestaaende Vide og Vedtægt saaledes er indgaaed, vedtaget og fastsat til Efterlevelse og fast Efterretning for Varde Bys Indvaanere og Borgerskab, samt oplæst paa Raadstuen den 2. Juni sidst for da tilstedeværende, saa mange som efter Trommeslag og Indkaldelse var mødt, det bekræftes under vores Hænder og hostrykte Signeter, som vi nærmere hermed underdanigst vil have tilstillet Deres Excellences, Høj Velbaarne *Hr. Georg Fr. von Holstein*, Ridder, Kammerherre, Stiftsbefalingsmand og Amtmands naadigste Ratification. Varde den 9.de Junii 1757.

Underskreven af:

N. Knudsen. C. Hjørning. R. Øllgaard.
K. Vestesen. I. Vindfeld. N. Øllgaard. I. Stauning.
H. Loft. I. Pallesen. P. Joensen. L. Dyre.
I. Bjørn. P. Trane. C. Frøsig.

(Den 28. September 1757 giver Stiftamtmanden sin Ratifikation).